رشد معلم

ویژه‌نامه استان خراسان جنوبی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

عکس‌ها: مجتبی گرگی

ویژه‌نامه استان خراسان جنوبی

سرزمین پهناور ما، سرشار از معلمان خوش‌ذوق، باانگیزه و خلاق است که تلاش وافری در جهت رشد تعلیم و تربیت همه‌جانبهٔ فرزندان این مرز و بوم دارند. مجلهٔ رشد معلم بستری برای انعکاس این تلاش‌هاست. اگرچه بسیار مطلوب است که با گسترش فرهنگ نوشتن، معلمان عزیز، خودشان تجارب زیسته و روش‌های ارزشمند خویش را مکتوب سازند و به دفتر مجله ارسال نمایند، لکن به منظور حمایت از گسترش این فرهنگ و ایجاد رشد همه سویهٔ آن، برآن شدیم تا از شمارهٔ ۵، بخشی از صفحات مجله را به ویژه‌نامهٔ استانی اختصاص دهیم تا فرصت این مشارکت افزایش یابد.

برای این شماره به استان خراسان جنوبی سفر کردیم تا از تجارب خوب معلمان آن سرزمین بهره‌مند شویم و اینک دستاورد خود از این سفر را تقدیم شما همکاران عزیز می‌کنیم.

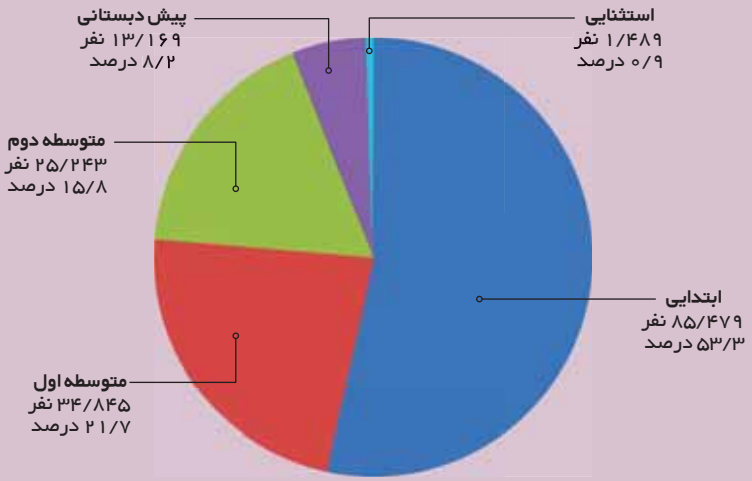

سهم دانش‌آموز در دوره‌های مختلف تحصیلی

استان خراسان جنوبی
سال تحصیلی ۹۷-۹۶

خراسان جنوبی در یک نگاه

خراسان جنوبی با وسعت **۱۵۱۱۹۳** کیلومتر مربع، سومین استان پهناور در شـــرق ایران اســـت و بالغ بر ۷۶۸۰۰۰ نفر جمعیت دارد. ۳۳۰ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان و به ویژه موقعیت راهبردی «بیرجند» مرکز اســـتان از دیرباز یکی از دلایل اهمیت سیاســـی-جغرافیایی این شـــهر بوده اســـت. با وجود دوری از مرکز، بیرجند همواره در بســـیاری از مظاهر تمدن جدید پیشتاز بوده است. این شهر اولین شهری‌ســـت که از آب لوله‌کشی برخوردار شده است و مدرســـهٔ شـــوکتیهٔ آن هم‌زمان با دارالفنون راه‌اندازی شد. در دورهٔ قاجاریه دولت‌های بریتانیا و روسیه در این شهر کنسولگری و بانک داشته‌اند.

بُشـــرویه، بیرجند، خوسْـــف، دَرمیان، زیرکوه، سرایان، سربیشه، طبس، فردوس، قاین و نهبندان شهرســـتان‌های خراسان جنوبی هستند.

پیشینهٔ تاریخی

بنابر منابع تاریخی قهســـتان (به معنای کوهستان) سرزمینی با کوه‌های بلند بین نیشابور و هرات بوده است که محدودهٔ وسیعی، از تربت حیدریه تا بخش‌هایی از سیستان و کرمان، را شامل می‌شده است.

به روایت کتاب «تاریخ ده هزار سالهٔ ایران» در متون کهن فارسی نام قهستان به چشـــم می‌خورد. (آلفونس گابریل) معتقد است که در سنگ‌نوشـــته‌های داریوش اول از این سرزمین به‌عنوان استان «هریوه» یاد شـــده است که خاســـتگاه و زیســـتگاه یکی از اقوام

قلعهٔ شهر بیرجند

آسیاباد - طبس مسینا

جنگ‌آور ایرانی به نام «ساگارت» بوده است. اگرچه از حدود و ثغور این ایالت در طول تاریخ به واسطه تحولات سیاسی کاسته شده اما بخش اصلی آن همچنان تحت نام خراسان جنوبی باقی مانده است.

این سامان، پس از اسلام، به دلیل موقعیت پناهگاهی خود همواره مأمن علویان و اسماعیلیان ناراضی از حکومت خلفای جور بود و در دورهٔ اقتدار اسماعیلیه، قهستان دومین پایگاه آن‌ها بعد از الموت محسوب می‌شد. مارکوپولو از این ناحیه به عنوان تونوکاین که همان (تون و قاین) است، یاد کرده است.

نهبندان (نه)، خوسف، قاین، طبس، فردوس (تون)، بشرویه و بیرجند از دیرینه‌ترین شهرهای خراسان جنوبی هستند. نام بسیاری از روستاهای این استان نیز ریشه‌ای باستانی دارد از آن جمله: خور، خوراشاد، گیو، بهدان، اسفزار و ....

نژاد و گویش

بیش از ۹۷ درصد مردم خراسان جنوبی را فارس‌ها تشکیل می‌دهند. اندکی بلوچ و گروهی عرب نیز در این ناحیه زندگی می‌کنند. مردمان خراسان جنوبی به زبان فارسی با گویش شهرها و روستاهای خود سخن می‌گویند. این استان مجموعه‌ای مرکب از فرهنگ‌ها و گویش‌های متنوع است.

براساس نظر کارشناسان لهجه مردمان این منطقه از پاک‌ترین گویش‌ها و نزدیک‌ترین لهجه به زبان فارسی است.

جاذبه‌های تاریخی و گردشگری

خراسان جنوبی، هم سرزمین کویرهای خیال‌انگیز است و هم دارای باغ‌های رویایی است. از این میان کویر لوت، باغ اکبریه و قنات بلده فردوس از آثاری هستند که ثبت جهانی شده‌اند.

کویر سه قلعهٔ سرایان، یکی از تاریک‌ترین آسمان‌ها (پر ستاره‌ترین) در ایران و جهان را دارد. جایی که از آن به‌عنوان «بهشت منجمان» یاد می‌شود.

باغ و عمارت اکبریه، شوکت‌آباد، رحیم‌آباد و امیرآباد در بیرجند و باغ گلشن طبس از زیباترین نمونه باغ‌های ایرانی هستند «سرزمین باغ‌ها» لقبی است که به دلیل وجود همین پردیس‌های چشم‌نواز به خراسان جنوبی داده شده است.

علاوه بر این مسجد جامع قاین، آرامگاه بوذرجمهر قاینی، ارگ کلاه فرنگی و مدرسه شوکتیه در بیرجند، بافت‌های تاریخی در فردوس، سرایان، بشرویه، و خوسف و امامزاده حسین ابن موسی الکاظم (ع) در طبس جزئی از جاذبه‌های تاریخی و مذهبی استان به‌شمار می‌رود.

ظرفیت‌های اقتصادی استان

انواع مواد معدنی از جمله منیزیم (تنها معدن کشور) زغال سنگ، مس، سنگ‌های ساختمانی، قیمتی و نیمه‌قیمتی و ... در خراسان جنوبی استخراج می‌شود. علاوه بر این ده‌ها نوع مادهٔ معدنی دیگر با ذخایر غنی به تازگی شناسایی شده است.

در زمینهٔ تولیدات باغی و کشاورزی انواع محصولات در این ناحیه از کشور تولید می‌شود. این استان تولیدکننده اول عناب و زرشک است و مقام دوم را در برداشت زعفران و پنبهٔ کشور دارد.

سرزمین دانشوران

ابن حسام خوسفی بزرگ‌ترین شاعر آیینی شیعه، در قرن نهم هجری قمری، حکیم نزاری بیرجندی که عبدالرحمن جامی حافظ را در غزل پیرو او دانسته و همچنین لامع درمیانی از زمرهٔ بزرگ‌ترین شاعران این دیارند. از دیگر مشاهیر خراسان جنوبی می‌توان عبدالعلی بیرجندی منجم و ریاضیدان، بوذرجمهر قاینی و فاضل تونی از دانشمندان نام‌آور این خطه را نام برد. بدیع‌الزمان فروزانفر، سید محمد فروزان، سید غلامرضا سعیدی، محمد ابراهیم آیتی، محمد حسن گنجی و ده‌ها چهره علمی و دانشگاهی دیگر نیز از مشاهیر خراسان جنوبی‌اند.

علاوه بر این، این منطقه خاستگاه عالمانی دین‌پرور همچون آیات عظام تهامی، محمدباقر آیتی، هادوی، سید کاظم حائری، عارفی و عبادی نیز بوده است.

فرهنگ بومی خراسان جنوبی

با هدف آشـــنایی دانش‌آموزان استان با فرهنگ بومی محلی منطقه، جشـــنواره‌ای تحت‌عنوان «جشنوارۀ خاوران‌شناسی» در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ در مدارس ابتدایی اســـتان برگزار گردید که تأثیر بسزایی در معرفی و شناخت آداب و رسوم منطقه داشت. در اجرای این جشنواره، دانش‌آموزان به همراه معلمان و والدین خود، نمایشـــی بی‌نظیر از اشـــیا و وسایل قدیمی، مشاغل سنتی، غذاهای محلی، آداب و رسوم کهن، بازی‌های محلی و ... را در مدارس خود به‌طور زنده برگزار کردند.

یکی از آموزگاران علاقه‌مند و پرتلاش در این جشـــنواره خانم **فاطمه ملک‌آبادی‌زاده**، آموزگار پایۀ ششم دبستان دکتر غفرانی شهرستان بیرجند، بود که در خصوص فرهنگ و آداب و رسوم محلی توضیحاتی داده است که در زیر می‌خوانید.

حب‌الوطن من الایمان

بیا گویم برایت نکته‌ای چند — ز فرهنگ غنی و سبقت آن

ز اوضاع قدیم شهر بیرجند — ز اهل دانش پیشکسوت آن

معلم مؤلف کتاب‌های درسی

محمدرضا محمدی
مؤلف کتاب درسی

شـــروع کار تدریس من از ســـال ۷۴ با رفتن به استان دوردست زیبا و خاطره‌انگیز سیستان و بلوچستان و کار در هنرســـتان حرفه‌ای خاتم‌الانبیای شهرستان ایرانشهر آغاز شـــد. در همان اولین سال خدمتم روزی گروهی از میهمانـــان وزارتی به همراه مرحوم مهندس علاقه‌مندان برای بازدید از امکانات و شـــرایط وارد هنرستان شدند.

من بـــا توضیحاتی که به ایشـــان دادم قـــول دادند که رشتۀ کامپیوتر در هنرستان خاتم تأسیس شود. چندی نگذشـــت که طبق قـــول آقای مهنـــدس، امکانات مورد نیاز برای شـــروع به‌کار رشته به هنرســـتانمان فرستاده شـــد و ما از اول مهرماه ســـال ۷۵ با تعـــداد ۱۰ هنرجو کار را شـــروع کردیم. از آنجا که بچه‌ها متأســـفانه بدون

واژهٔ فرهنگ از دو بخش «فر» و «هنگ» تشکیل شده است. «فر» به معنی شأن و شوکت و رفعت و «هنگ» از ریشه اوستایی thang به معنی کشیدن و گسترش دادن است. بنابراین فرهنگ به معنی گسترش سطح دانش و بینش افراد می‌باشد. از این جهت کلمه فرهنگ با کلمه education به معنی تعلیم‌وتربیت مطابقت دارد.

با توجه به نژاد، زبان، دین، محل جغرافیایی و سطوح کمّی و کیفی آموزش‌های تجربی و کلاسیک، طبعاً ویژگی‌های فرهنگی گروه‌های مختلف با هم متفاوت می‌باشد و شناخت ارزش‌ها، باورها، رفتارها و هنجارهای آن‌ها در مراسم مختلف شایان توجه است.

در این بخش به گزیده‌ای کوتاه از فرهنگ بومی و آداب و رسوم مذهبی و سنتی مردم شهرستان بیرجند پرداخته می‌شود.

شرط معدل در رشته کامپیوتر ثبت‌نام شده بودند و اکثراً دارای معدل‌های زیر ۱۴ بودند من مجبور شدم علاوه بر تدریس موظفم، بعدازظهرها نیز در خارج از وقت اداری با بچه‌ها در هنرستان کار کنم. البته از حق نباید گذشت که خوشبختانه هنرجویانم بسیار به رشته و دروس کامپیوتر علاقه‌مند شده بودند و همین باعث شده بود که بعدازظهرها با علاقه مرا همراهی کنند. در آن سال‌ها یادم می‌آید که هنوز شاخهٔ کاردانش در رشته‌های مختلف دارای کتاب نبود و ما مجبور بودیم براساس سرفصل سازمان فنی‌وحرفه‌ای و با استفاده از منابع مختلف، به هنرجویان دروس تخصصی آن‌ها را آموزش دهیم. همین امر باعث شده بود که علاوه بر مدرسه وقت بسیار زیادی از من در منزل به نوشتن جزوه و تمرین‌ها و فعالیت‌های کلاسی صرف شود. خیلی از مواقع در تابستان نیز برای آماده کردن محتوای آموزشی سال آینده برنامه‌ریزی می‌کردم و جزوات درسی سال آینده را براساس سرفصل می‌نوشتم. علاوه بر این بعد از تدریس مباحث نیز بازخوردی از کلاسم می‌گرفتم و مواردی را که هنرجویان در مباحث گفته شده اشکال داشتند در روش تدریسم تصحیح می‌کردم و حتی در جزوهٔ آموزشی این تغییرات را اعمال می‌کردم. نکته جالب‌تر این بود که در پایان تدریس استاندارد، یکی از کارشناسان سازمان فنی‌وحرفه‌ای از هنرجویان ما آزمون می‌گرفتند که با این احوال در اولین سال تدریسم، حدود ۹۰ درصد قبولی خرداد داشتیم. این باعث شد خستگی یک سال پر تلاش و طاقت‌فرسا از تنم خارج شود، علاوه بر اینکه خیلی از این هنرجویان نیز ادامه تحصیل دادند و از تعدادی از آن‌ها هم بعدها شنیدم که در همان هنرستان مشغول به تدریس شدند.

در سال‌های ۷۹ تا ۸۰ شرایطی فراهم شد که من به دلیل تحصیل همسرم به تهران منتقل شدم و در هنرستان شهید آوینی منطقه ۱۳، که یک هنرستان کاردانش در رشته کامپیوتر بود، مشغول تدریس شدم. در هنرستان شهید آوینی نیز با توجه به زمینه قبلی که از دانشگاه و تحصیل در رشته تکنولوژی آموزشی (با گرایش فنی) در دروس گرافیکی و چندرسانه‌ای داشتم به تدریس این استانداردها مشغول شدم در همین سال‌ها بود که دفتر تألیف کتب درسی فنی‌وحرفه‌ای در حال نوشتن سرفصل‌های جدید رشته کامپیوتر بود. خوشبختانه یکی از همکاران هنرستان مرا برای نوشتن سرفصل‌های گرافیکی و چندرسانه‌ای به دفتر تألیف معرفی کرد و من با جلساتی که با کارشناسان دفتر تألیف داشتم سرفصل‌های مورد نظر را آماده کردم. این شاید اولین کاربرد حرفه‌ای دروس دانشگاهیم بود که به یک خروجی مناسب و تأثیرگذار در عرصهٔ آموزش تبدیل شده بود. من از این بابت بسیار خوشحال و خرسند بودم. پس از اتمام تحصیل همسرم به شهر خودمان بیرجند برگشتیم و من به تدریسم در رشته کامپیوتر ادامه دادم. در آن سال‌ها هنوز هم استانداردهای شاخهٔ کاردانش به جز منابع آزاد، دارای کتاب درسی نبود و من از تجربهٔ سال‌های خدمت در سیستان و بلوچستان و تهران، با استفاده از منابع مختلف و گاهی اوقات نیز استفاده از Help نرم‌افزارها و ترجمه آن، اقدام به نوشتن جزوه و طراحی تمرین و فعالیت‌های مهارتی مورد نیاز کلاس می‌کردم و همیشه زمان زیادی از وقتم در خارج از هنرستان صرف به‌روز کردن اطلاعات و طراحی آموزشی درس‌های روزانه و حتی سال آینده می‌شد. در یکی از همین روزها، تماسی از دفتر تألیف با بنده گرفته شد و

الف: آداب و رسوم مذهبی

در باب برگزاری مجالس مذهبی مردم این دیار می‌توان از تعزیه و عزاداری آن‌ها در رمضان و ایام محرم و صفر، به‌ویژه تاسوعا و عاشورای حسینی نام برد. مردم شهرستان بیرجند با توجه به علایق دینی و گرایش‌های عمیق مذهبی، در ماه‌های محرم و صفر عزاداری می‌کنند و این فرصت را برای تعظیم شعائر حسینی غنیمت می‌شمارند. هیئت‌های مذهبی در مساجد و محلات مختلف برپا می‌گردد. عصر روز ششم محرم، مراسم «علم بندان» در هیئت حسینی، که یکی از قدیمی‌ترین هیئت‌های مذهبی بیرجند به‌شمار می‌رود، برگزار می‌شود. در این مراسم تعدادی از افرادی که از قدیم به «علمدار» مشهور بوده‌اند؛ علم‌های قدیمی را به دست می‌گیرند و با عزاداری و نوحه‌سرایی، آغاز حرکت هیئت‌ها را اعلام می‌کنند. برنامه هیئت‌ها عبارت است از:

- روضه‌خوانی و نوحه‌سرایی
- دیدار با سایر هیئت‌ها
- حضور بر مزار اهل قبور، به‌ویژه شهدا و روحانیون
- حضور در خانه بزرگان و علمایی که به تازگی درگذشته‌اند برای عرض تسلیت و قرائت فاتحه از دیگر مراسم عزاداری، برپایی مجالس ترحیم درگذشتگان در روزهای سوم، هفتم، چهلم و سالگرد وفات آن‌هاست.

مرا برای نوشتن کتاب نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای دعوت به همکاری کردند که قبول کردم پس از اینکه یک فصل از کتاب را به‌صورت پیش‌نویس به دفتر فرستادم متن و قلم من مورد تأیید قرار گرفت و لذا همراه دوست عزیزم آقای مهندس مینایی در سال ۱۳۸۰ شروع به تألیف این کتاب کردیم. پس از تحقیقات اولیه و با توجه به جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز در یک بازه زمانی حدود یک سال و نیم، این کتاب به سرانجام رسید. این کار، با توجه به بازخوردهایی که از منابع مختلف می‌گرفتم، یک تجربهٔ موفق بود. نکته در اینجا باید به اقدام قابل تحسین و فکورانهٔ دفتر تألیف اشاره کنم که در نوشتن کتب جدید رشته کامپیوتر، پس از سال‌ها که از اساتید خارج آموزش‌وپرورش استفاده می‌شد، در تألیف سرفصل‌های جدید، از هنرآموزان رشته‌ها و با توجه به تجارب آن‌ها استفاده کرد. این اقدام خلاقانه منجر به ظهور نسل جدیدی از معلمانی شد که از آن‌ها مؤلف کتاب درسی ساخته شد.

حاصل تلاش‌های من در طول این سالیان، تألیف هشت کتاب درسی در شاخه کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای رشته کامپیوتر کشور در حوزه گرافیک و چندرسانه‌ای بود که از آن میان می‌توان به کتاب‌های طراحی امور گرافیکی با رایانه، نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای، بسته‌های نرم‌افزاری یک، میکس رایانه‌ای، کاربر Flash، کاربر Driector، کاربر Illustrator و تولید محتوا و برنامه‌سازی اشاره کرد.

البته تمامی تألیفات فوق کار تیمی دو یا چند نفره بوده و همکاران عزیزی بنده را همراهی و یاری رساندند که از جمله باید از خانم‌ها عفت قاسمی، معصومه رضایی، مریم پورغلامی و آقایان غلامرضا مینایی، حبیب رسا و علیرضا افشار، که همکاران تألیف بنده بودند، تشکر ویژه‌ای داشته باشم. ضمناً در سال ۹۵ که برنامه درسی دچار تغییرات اساسی شد و برنامه درسی مبتنی بر شایستگی، اساس کار تألیف کتب جدید رشته کامپیوتر قرار گرفت، من همچنان در تألیف کتاب، تولید محتوا و برنامه‌سازی افتخار همکاری با آقایان علی حیدری و محمدرضا قشونی و خانم‌ها شیوا داودزاده، لیلا داودی ثانی، حمیرا رخافروز و زهرا عسگری رکن‌آبادی را داشتم.

سال ۱۳۸۰ اولین کتاب درسی‌ام را با عنوان «نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای» در رشته کامپیوتر تألیف کردم و این شروع یک فعالیت و تجربهٔ جدید در زندگی حرفه‌ای‌ام بود، به طوری که در طول سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۶ موفق شدم با تیم‌های مختلفی که در کنارم بودند اقدام به تألیف ۸ عنوان کتاب درسی کنم که عناوین آن‌ها به شرح زیر است:

سال ۱۳۸۰ نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای، محمدرضا محمدی، غلامرضا مینایی

سال ۱۳۸۲ بسته‌های نرم‌افزاری یک، محمدرضا محمدی، علی آقاکثیری، ملیحه طرزی

سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳

طراح امور گرافیکی با رایانه، محمدرضا محمدی، عفت قاسمی، معصومه رضایی، مریم پورغلامی

میکس رایانه‌ای، محمدرضا محمدی، عفت قاسمی

کاربر Flash، محمدرضا محمدی، عفت قاسمی، حبیب رسا

کاربر Director، محمدرضا محمدی، عفت قاسمی

ب: چاووش‌خوانی

چاووش‌خوانی رسم زیبایی است که در آن- هنگام عزیمت فرد یا افرادی به مکهٔ مکرمه و عتبات عالیات و یا بازگشت از آن- اشعاری نغز و دلنشین توسط «چاووش‌خوان» خوانده می‌شود که دیگران نیز با او هم‌نوا می‌شوند و از این حال به وجد می‌آیند. دستهٔ چاووش‌خوان، هنگام عزیمت زائر او را تا چند کیلومتر بدرقه می‌کنند و هنگام بازگشت به استقبال و پیشواز وی می‌روند.

دو بیت از اشعار معروف چاووش‌خوانی این است:

هر که دارد هوس کرب و بلا بسم‌الله
هر که دارد سر همراهی ما بسم‌الله
بر مشامم می‌رسد هر لحظه بوی کربلا
بر دلم ترسم بماند آرزوی کربلا

کاربر illustrator، محمدرضا محمدی، عفت قاسمی و سال ۱۳۹۵ تولید محتوای الکترونیک و برنامه‌سازی، محمدرضا محمدی، علی حیدری، شیوا داود زاده، لیلا داودی ثانی، حمیرا رخ‌افروز، زهرا عسگری رکن‌آبادی و محمدرضا قشونی.

نکته‌ای که در تألیف کتاب‌هایم همیشه بر روی آن تأکید داشته‌ام کاربردی کردن مطالب درسی در جهت مهارت‌آموزی هرچه بهتر هنرجویان بوده است. به همین جهت از همان ابتدا سبک نوشتن کتب درسی‌ام را در شاخه کاردانش و فنی‌وحرفه‌ای براساس رویکرد PBL یا پروژه‌محور با تأکید بر مهارت‌آموزی کاربردی قرار دادم. مهم‌ترین دغدغه‌ام در نوشتن کتاب‌های فوق همیشه این بود که محتوای نوشته شده به صورتی باشد که هنرجویان عزیز بتوانند با یادگیری مطالب کتاب، مهارتی را یاد بگیرند تا بتوانند با خروج از هنرستان جذب بازار کار شوند. ضمن اینکه تنها انگیزه‌ای که در طول این سال‌ها مرا علی‌رغم مشکلات فراوان به جلو هدایت می‌کرد این بود که فردی مثمرثمر باشم و اینکه کتاب درسی یک کار ملی است و تألیف و تأثیر مثبت آن می‌توانست فارغ‌التحصیلان زیادی را جذب بازار کار کرده و چرخ صنعت و اقتصاد کشور را بچرخاند. به نظر من این بزرگ‌ترین پاداشی است که یک مؤلف می‌تواند از اجر معنوی کارش از خالق یکتا بگیرد.

در تمام این سال‌ها همیشه در کنار تدریس، با توجه به علاقه‌ای که به رشته‌ام تکنولوژی آموزشی (با گرایش فنی) و کاربرد آن در آموزش داشتم اقدام به ساخت نرم‌افزارهای آموزشی مورد استفاده در تدریس می‌کردم و از دست‌ساخته‌های خودم در جهت تدریس کارآمدتر و پایدارتر مفاهیم درسی استفاده می‌کردم.

اولین نرم‌افزاری که با همکاری همسرم برای تدریسمان طراحی و پیاده‌سازی کردیم، درس‌افزار آموزشی در مورد مدار منطقی بود که در آن با استفاده از انیمیشن و مباحث تعاملی و جذاب توانستیم بسیاری از مفاهیم مشکل و پیچیدهٔ کتاب درسی را به شکلی جذاب و ساده تولید محتوا نماییم و همین امر شروع فعالیت جدیدی شد که حاصل آن تهیه درس‌افزارهای آموزشی و مذهبی ـ قرآنی شد که علاوه بر استفاده در آموزش، در جشنواره‌های مختلف تولید محتوای الکترونیکی کشور نیز حائز رتبه‌های اول، دوم و سوم شدند. البته تمامی درس‌افزارها و نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای تولید شده نیز کار تیمی بود.

آموزش سخت‌افزار؛
رتبه اول کشور در بخش نرم‌افزارهای آموزشی
آموزش Html؛
رتبهٔ دوم کشور در بخش نرم‌افزارهای آموزشی
آدینه ظهور؛
رتبه اول نرم‌افزارهای مذهبی قرآنی
هشتمین آفتاب؛ رتبه اول بخش نرم‌افزارهای مذهبی ـ قرآنی
چندرسانه‌ای حیدر؛
رتبه دوم بخش نرم‌افزارهای مذهبی ـ قرآنی
آموزش Authorware؛
رتبه اول کشور در بخش نرم‌افزارهای آموزشی
کلید بهشت؛
رتبه سوم نرم‌افزارهای مذهبی ـ قرآنی
درس‌افزار طراح امور گرافیک با رایانه
درس‌افزار نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای

پ: روز برات

روز چهاردهم ماه شعبان، مردم به یاد اموات خود به قبرستان‌ها می‌روند و با دادن خیرات، روح آن‌ها را شاد می‌کنند. در این روز نان‌های محلی و سنتی بین مردم تقسیم می‌شود. روز برات مانند یک میهمانی با شکوه است که در آن سفره‌های شیرینی، میوه و ... بر مدفن اموات گسترده می‌شود و قبرستان را به صورت یک مراسم پذیرایی بزرگ جلوه‌گر می‌سازد.

مدیریت فرایندهای یادگیری

محمدعلی شاکری

اشاره

رایانه و نرم‌افزارهای کاربردی، ابزارهایی هستند تا به ما کمک کنند بتوانیم با دقت و ظرافت بهتری وظایف خود را انجام دهیم. پس از عملیاتی شدن طرح نظام ارزشیابی کیفی، کارشناسان آموزش‌وپرورش استان خراسان جنوبی با همت و خلاقیت‌های خود برنامه‌ای تولید کرده‌اند که ثبت رویدادهای کلاس در دورهٔ ابتدایی را برای ارزشیابی کیفی سهل‌تر می‌کند.

نظام ارزشیابی کیفی ـ توصیفی در حالی دوازدهمین سال اجرای خود را پشت‌سر گذاشته است که مطابق بررسی‌های میدانی و بازدیدها و پرس‌وجو از معلمین، علی‌رغم رضایت نسبی مجریان، ناراضیانی هم دارد.

در واکاوی دلایل عدم همراهی و همگامی حداقل بخشی از آموزگاران و مجریان برنامه به مواردی همچون آمار بالای دانش‌آموزان در کلاس‌ها، وجود تعداد زیاد کلاس‌های چند پایه و تدریس همزمان چندین درس در یک ساعت، حجم بالای کتب درسی، تعداد زیاد فرم‌ها و اقدامات دست‌وپاگیر دیگر مربوط به فرایند اجرای برنامه ارزشیابی کیفی ـ توصیفی، تهیه و تکمیل پوشهٔ کار و خصوصاً ثبت عملکرد دانش‌آموزان به‌صورت ساعتی و روزانه، تکمیل و تنظیم دفتر فرایندهای یادگیری و گزارش‌های پیشرفت تحصیلی بیشتر خودنمایی می‌کند.

اهمیت و ضرورت

در طول سال تحصیلی، معلم با روش‌های متنوع و ابزارهای گوناگون و انجام فعالیت‌های رسمی و غیررسمی، اطلاعات جامع و مفیدی از دانش‌آموزان را گردآوری می‌نماید. تصمیم‌گیری در مورد آنچه باید ثبت شود و نحوهٔ نگهداری داده‌های تکمیل شده، به‌منظور فراهم نمودن زمینه کار لازم برای برداشتن قدم بعدی مسافر یادگیری در اختیار معلم است.

ابزارهایی که به این منظور برای معلم پیش‌بینی شده عبارتند از:

۱. دفتر ثبت فرایندهای کلاسی
۲. دفتر ثبت مشاهدات
۳. پوشهٔ کار

ناکافی بودن فضای دفتر ثبت فرایندهای کلاسی، دقت و تبحر بالا

در تهیهٔ فهرست‌های سنجش مشاهده‌ای و وقت‌گیر بودن تنظیم پوشهٔ کار و نیز ترکیب کردن اطلاعات به‌دست آمده از این ابزارها به منظور تصمیم‌گیری در مورد دانش‌آموز به‌صورت دستی، از جمله عواملی بود که موجبات ایجاد نگرش منفی در بین معلمان در مورد ارزشیابی توصیفی را ایجاد نمود و باعث شد که تکمیل این دفاتر نه به منظور تصمیم‌گیری در مورد دانش‌آموزان بلکه جهت رفع تکلیف انجام شود. لذا آن‌ها را ابزاری ناکارامد می‌دانستند و رغبتی برای تکمیل آن‌ها نداشتند.

اهداف

ـ صرفه‌جویی در وقت معلم و کیفیت بخشی به آموزش و پرورش دانش‌آموزان
ـ آشنایی معلمین با اهداف، انتظارات و سطوح عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان
ـ ارائه گزارش‌های منظم، منسجم و هدفمند به اولیا، مدیران و مسئولان و پیگیران برنامه در سطوح مدرسه، منطقه و استان
ـ تجمیع و انسجام‌بخشی به ثبت عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و ارائه بازخوردهای لازم
ـ کمک به تحلیل نتایج ارزشیابی و بهبود فرایند یاددهی ـ یادگیری
ـ بهبود فرایند نظارت و ارزیابی و ارائهٔ بازخوردهای لازم

ت: مراسم کف‌زنی

بزرگداشت شب چله یا بلندترین شب سال (یلدا) با دیدار دوستان و اقوام و آشنایان و پذیرایی‌های سنتی یکی از رسوم متداول در خراسان جنوبی است.

یکی از آیین‌های ویژه این شب، برگزاری مراسم «کف‌زنی» است. در این مراسم، ریشه گیاهی به نام چوبک (بیخ) را در آب می‌خیسانند و پس از چند بار جوشاندن در یک ظرف بزرگ سفالی به نام «تغار» می‌ریزند. آن‌گاه مردان و جوانان با دسته‌ای از چوب‌های نازک انار به نام «دسته گز» مایع مزبور را آنقدر هم می‌زنند تا به‌صورت کف درآید. به کف آماده شده مقداری شکر می‌افزایند و آن را با مغز گردو و پسته تزئین و از میهمانان پذیرایی می‌کنند.

ـ صرفه‌جویی در امکانات (کاغذ، جوهر و ...) و استفاده از علم و تجهیزات هوشمند در آموزش‌وپرورش ابتدایی

کارکردهای نرم‌افزار

در غنی‌سازی محتوای نرم‌افزار سعی کردیم پنج گام مهم و اثربخش را که در ارزشیابی توصیفی موجود است لحاظ نموده و از آن بهره گیریم. در اولین قدم اهداف را با انتظارات آموزشی و نشانه‌های تحقق آن جهت سهولت کار معلم ارائه کرده‌ایم تا معلم متناسب با آن به تهیهٔ ابزار مبادرت نماید، درنتیجه گام دوم، یعنی جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از ابزار، برایش هموار گردد و در ضمن نگهداری و ساماندهی اطلاعات هم آسان‌تر صورت گیرد. تمهید اتخاذ شده برای گام سوم، یعنی تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات را با قابلیت گزارش‌گیری در بازه‌های زمانی مختلف از عملکردهایی که ثبت نموده‌ایم (ترکیب اطلاعات) لحاظ نموده‌ایم. در ضمن در این مرحله نرم‌افزار قادر خواهد بود گزارش‌گری‌های متنوعی در بازه‌های زمانی مختلف از عملکرد دانش‌آموزان داشته باشد و نیز این گزارش‌ها به شکل چاپی به ذی‌نفعان (در صورت لزوم) ارائه شود. برای برداشتن قدم چهارم، یعنی تصمیم‌گیری دربارهٔ چگونگی بهبود یادگیری ضمن استفاده از ترکیب اطلاعات، جداولی با عنوان توصیه و راهکار تهیه شده است تا معلمان با کمک گرفتن از این جداول و ثبت اقدامات اصلاحی خود در آن، زمینه را برای آخرین و مهم‌ترین گام یعنی «بازخورد» آماده نمایند. بهره‌گیری از تمامی مراحل به آموزگاران محترم کمک خواهد کرد که تصمیم درستی در مورد دانش‌آموز، به‌عنوان خروجی باارزش در آموزش‌وپرورش، اتخاذ نمایند.

علاوه بر اینکه در تهیه نرم‌افزار سعی شده است پنج گام اساسی فوق، منطق با نظام ارزشیابی کیفی ـ توصیفی، لحاظ شود، نرم‌افزار دارای قابلیت‌هایی به شرح زیر می‌باشد:

۱. ثبت عملکرد دانش‌آموزان در دروس مختلف و متناسب با اهداف هر درس.

۲. ثبت غیبت، تأخیر، ملاقات با اولیا و ... .

۳. ثبت توصیه‌ها و ارائه راهکارهای لازم با بهره‌گیری از منابع مختلف و خصوصاً کتاب «درمان اختلالات یادگیری» تألیف دکتر مصطفی تبریزی.

۴. ارائه گزارش‌های مختلف و متنوع دانش‌آموزی، کلاسی، مدرسه‌ای، منطقه‌ای و استانی در موضوعات مختلف.

۵. ارائه فرم شماره ۱ و توصیف عملکرد در کلیه پایه‌ها برای دانش‌آموزان. این نرم‌افزار دغدغه معلمین را در اینکه توصیف متناسب با اهداف باشد، غلط املایی نداشته باشد و نگارش آن صحیح باشد برطرف می‌نماید و توصیف‌های متنوع و با نتیجه‌های مختلف را جلوی چشمان آموزگاران قرار می‌دهد. ضمن اینکه معلمین خلاق و علاقه‌مند می‌توانند شخصاً اقدام به توصیف عملکرد و تهیه گزارش پیشرفت تحصیلی نمایند.

۶. ثبت اطلاعات موجود در پوشهٔ کار دانش‌آموز و برقراری ارتباط با کار پوشه.

۷. جلوگیری از ثبت عملکردهای مشابه و تکراری و صرفه‌جویی ۸۰ درصدی در وقت و کمک به توجه بیشتر به دانش‌آموزان و افزایش کارایی و کیفیت آموزشی.

۸. ساده بودن نرم‌افزار و عدم نیاز به نصب آن و راحتی کار با آن و امکان ذخیره کردن در یک فلش مموری.

۹. یکی از مهم‌ترین کارکردهای نرم‌افزار آشنا نمودن معلمین با اهداف، انتظارات و سطوح تحقق اهداف است. در هنگام ثبت عملکرد همیشه اهداف مقابل چشمان معلم قرار دارد و با کار کردن با نرم‌افزار به توانمندی‌های همکاران اضافه می‌گردد.

۱۰. تبادل اطلاعات با سیستم توصیفی و دریافت اطلاعات دانش‌آموزان از این سیستم و عدم نیاز به ثبت اولیه اطلاعات دانش‌آموزان.

۱۱. ارائه گزارش‌های مختلف و متنوع به اولیای دانش‌آموزان در بازه‌های زمانی مختلف، براساس، آیین‌نامهٔ ارزشیابی توصیفی و غیره.

۱۲. مشخص نمودن میزان تحقق اهداف آموزشی دروس در دانش‌آموزان و بازیابی نقاط ضعف و قوت دانش‌آموز و معلم (با گرفتن گزارش‌های متنوع).

۱۳. امکان اسکن آزمون‌های مختلف دانش‌آموز، تهیه عکس از دست‌ساخته‌ها و فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان و حذف کاغذ در نرم‌افزار وجود دارد.

۱۴. کنترل ثبت عملکرد دانش‌آموزان کلاس به‌صورت متوازن (حداقل یک بار از هر دانش‌آموز در ماه).

۱۵. امکان برقراری ارتباط اینترنتی با نرم‌افزار، پشتیبانی برنامه با ارسال و نصب نگارش جدید، رمز و پسورد دانش‌آموز و اولیا و اطلاع از وضعیت عملکرد تحصیلی دانش‌آموز.

۱۶. کلیه فرم‌های موجود در دفتر فرایندهای کلاسی مثل ثبت عملکرد فرم شماره ۵، حضور و غیاب، ملاقات با اولیا، برنامه هفتگی و بودجه‌بندی در نرم‌افزار قرار دارد.

۱۷. با توجه به منابع و اطلاعات موجود در نرم‌افزار، مجموعه‌ای از راهنمای تدریس معلم در دروس و پایه‌های مختلف، راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی، کتب درمان اختلالات یادگیری، اهداف دروس، عملکردهای متنوع و همسو با نتایج مختلف و خلاصه دایرةالمعارفی از اطلاعات مهم و ضروری به وسیله نرم‌افزار در اختیار معلم قرار داده شده که باعث ارتقا و آگاهی او و دیگر استفاده‌کنندگان می‌شود.

ث: مراسم درخواست باران

در گذشـــته‌های نه چندان دور، وقتی باران نمی‌بارید و امید مردم به یأس تبدیل می‌شد، در حاشیه شهر یا روستا دعای باران می‌خواندند. مردم پیکره‌ای چوبی به شکل یک مترسک به نام «اتالو» می‌ساختند و آن را در کوچه‌ها می‌گرداندند و به‌صورت حرکت دسته‌جمعی، ترانه‌ای محلی را که نشانهٔ استغاثه مترسک (آدمک) از خداوند بود می‌خواندند.

نمونهٔ این اشعار؛

اتالو ماتلو، ای خدا بارو کو (ای خدا باران ببار)
با روی او شرو کو (که از ناودان‌ها آب جاری شود)
تالوی ما تشنه شده (مترسک ما تشنه شده)
ورکوه و ور پشته شده (از تشنگی به کوه و تپه بالا می‌رود)

باغی پر از گل‌های رنگارنگ

زینب عباسی

اشاره

معلمی بیش از هر چیزی بســـتگی به نگرش ما به انسان، یادگیری، فضای مدرسه، تربیت و ... دارد. در گفت‌وگوهایی که با معلمان داریم،زیبایی‌هایی می‌بینیم که در جاهای دیگر کمتر شاهد آن هستیم. معلمانی که با جان و دل کار می‌کنند و رضایت دانش‌آموزان، والدین و مسئولان آموزش‌وپرورش بهترین پاداشی است که هر معلمی دریافت می‌کند. در ادامه با نمونه‌هایی از تجارب یک معلم نمونه کشـــوری از استان خراسان جنوبی آشنا می‌شویم.

کلاس درس شـــبیه باغی اســـت پر از گل‌های رنگارنگ، و هر یک با شـــکل و رنگ و بوی خاص خود. این گل‌های رنگارنگ همان شـــاگردان کلاس‌اند، دارای اخلاق، افکار و اندیشـــه‌های متفاوت. لذا اینجا معلم اســـت که بایستی نقـــش باغبان را به خوبی ایفا نماید و با شـــناخت تک‌تک دانش‌آمـــوزان و کمک گرفتن از اولیای آنان ارتباطی بجا و صمیمی با بچه‌ها برقرار نماید و دوست و همراه و هم‌بازی آن‌ها شـــود. او باید با هنر معلمی خود کاری انجام دهد که باعث لذت و اشـــتیاق دانش‌آموز نسبت به درس و کلاس شـــود. باید به افکار دانش‌آموزان احتـــرام بگذارد زیرا طرز فکر کردن، احســـاس کردن و فهمیدن کودکان مخصوص خودشان است و آنان باید آزادانه رشد کنند.

من به شغل معلمی علاقهٔ وافر داشتم. به همین جهت این شغل را انتخاب نمودم و اکنون در این عرصه با جدیت و در حد توان تلاش می‌کنم.

من کلاســـم را به صـــورت گروهـــی اداره می‌کنم. اما نه بـــه روش گروه‌بندی قالبـــی. برای مثال، اجـــازه می‌دهم دانش‌آموزان افکار و دانسته‌هایشان را بلند بلند بر زبان آورند نه آهسته. از آنان می‌خواهم هر آنچه را از ذهنشان می‌گذرد به راحتی بیان کنند. زیرا همهٔ ما سریع‌تر از صحبت کردن فکر می‌کنیم. بنابراین فکر از کلام جلوتر است. بایستی به افکار بچه‌ها پر و بال داد تا جرئت فکر کردن در آنان تقویت شـــود و مخصوصاً دانش‌آموزان خجالتی و یا دارای لکنت زبان بیشتر بتوانند ابراز وجود نمایند.

ج: مراسم خواستگاری

از دیگر مراسم معمول رفتن به خواستگاری است. در خواستگاری زنی از نزدیکان داماد به خانه عروس می‌رفته و مکالماتی بین او و خانواده عروس رد و بدل می‌شده است. این رسم امروزه تقریباً منسوخ شده است. بخشی از مکالمات خواستگاری: در خانه عروس کوبیده می‌شود، مادر دختر از داخل منزل می‌پرسد: کِنه کِنه در می‌زنه (چه کسی است در می‌زند؟). زن می‌گوید: در واکُنَی، بُر شماَ حنا بیاردم (در را باز کنید، برای شما حنا آورده‌ام) و ...

معلم در عین حال که دوست و همراه دانش‌آموزان است باید قاطعیت و اقتدار خود را نیز حفظ کند. من خود برای اینکه در کلاسم موفق باشم و تدریس مناسب و موفقیت‌آمیزی داشته باشم نخست اقتدار خود را اعمال و سپس تدریس را شروع می‌نمایم، چون می‌دانم در غیر این صورت بدون شک کیفیت تدریس‌ام کاهش می‌یابد و کارایی مناسب را نخواهد داشت.

نکتهٔ دیگر حرمت نهادن به دانش‌آموزان است، و آن این است که قبل از هر چیز دانش‌آموزانم را با مسائل کلاس و توجه به تدریس آشنا می‌کنم و هرگونه رفتار ناشایست آن‌ها را زیر نظر می‌گیرم و به آنان تذکر می‌دهم. لازم به ذکر است «نقش الگویی معلم» بیشترین اثر را در تثبیت رفتار و شخصیت فراگیران دارد، لذا من مسائلی همچون نظم، بهداشت، نحوهٔ لباس پوشیدن، باز کردن و در دست گرفتن کتاب و دفتر و مداد، تراشیدن مداد و ده‌ها مورد دیگر را سعی می‌کنم خودم به نحو احسن عمل نمایم تا دانش‌آموزانم نیز رعایت نمایند. به تغذیه دانش‌آموزان اهمیت فراوانی می‌دهم و در هماهنگی با اولیای دانش‌آموزان عزیز از آن‌ها می‌خواهم تغذیه مناسب همراه بچه‌ها کنند و با نظارت من در زنگ‌های تفریح صرف نمایند.

اگر بخواهم تدریس را به چیزی تشبیه کنم می‌گویم تدریس مثل بالا رفتن از کوه است. برای انجام این کار اولین گام آماده شدن و سپس تهیهٔ وسایل و امکانات لازم برای کوهنوردی است. اگر کوهنورد یکی از وسایل ضروری را فراموش کند قطعاً صعود موفقیت‌آمیزی نخواهد داشت. همان‌طور که یک کوهنورد موفق باید کاردان و آشنا با اصول کوهنوردی باشد، معلم هم باید در تدریس همین گونه باشد. او باید در امر تدریس آمادگی در مرحلهٔ اول، تهیهٔ وسایل کمک‌آموزشی و طرح درس در مرحلهٔ بعد، و آماده نمودن کلاس و تدریس در مرحلهٔ سوم را مورد نظر داشته باشد.

من سعی می‌کنم با توجه به جوّ کلاسم و در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان تدریس خود را به محیط و اطراف ارتباط دهم. برای تدریس قرآن ارزش خاصی قائلم؛ به این صورت که قبل از جشن قرآن با همکاری معاون آموزشی مدرسه به تک‌تک بچه‌ها آموزش وضو می‌دهم. پس از برگزاری جشن قرآن نیز کتاب‌ها را تزئین شده و همراه با «خط بر» تحویل آن‌ها می‌دهم و از فراگیران می‌خواهم حتی‌الامکان هر جلسه با وضو به مدرسه بیایند. یک شیشه عطر کوچک حرم همیشه توی کیفم دارم که قبل از شروع قرآن بچه‌ها را با آن خوشبو می‌کنم. در مورد سایر دروس نیز از مکان‌هایی همچون حیاط مدرسه، راهرو و سالن اجتماعات و در صورت مجوز گرفتن بازدیدها و گردش‌های خارج از مدرسه ترتیب می‌دهم و در تدریس مواردی همچون اشکال هندسی، دانش‌آموزان را به کف، دیوار و سقف کلاس توجه می‌دهم و در حیاط مدرسه نیز با کشیدن شکل‌های هندسی با گچ و ... کار را دنبال می‌کنم. برای آموزش مفاهیم کلیدی و مهم، در برخی موارد کلاس را کم نور، و یا تاریک، نموده و با چراغ قوه به تصاویر و مفاهیم مهم تدریس نور می‌تابانم و تدریس را دنبال می‌نمایم.

در ریاضی، برای تدریس اعداد زوج و فرد، از روش توپ کاغذی و نوشتن اعداد زوج و فرد بر روی برگه‌های کاغذی و پخش کردن بین دانش‌آموزان به روش‌های مختلف استفاده می‌کنم. هر دانش‌آموز توپ کاغذی خود را باز می‌کند و عدد را می‌خواند و بقیه در دفتر یادداشت خود می‌نویسند و این کار تا آخرین دانش‌آموز ادامه می‌یابد. در پایان دانش‌آموزان در دفاتر خود اعداد زوج و فرد را جدا کرده و مشخص می‌نمایند و هر دانش‌آموزی که بیشترین اعداد زوج یا فرد را مشخص نمود و خواند به عنوان برنده انتخاب می‌شود.

برای آموزش الگویابی، از حیاط مدرسه یا کف کلاس استفاده می‌کنم، بچه‌ها مفاهیم شمارش رو به جلو عقب را با طراحی خانه به خانه یاد می‌گیرند و از این طریق به معنا و مفهوم الگو آشنا می‌شوند.

در نهایت به لطف حق، تاکنون نتیجهٔ تلاش‌های اینجانب، معلم نمونه استان شدن در سال ۱۳۸۹، فرهیختهٔ ادبستان شدن در سال ۱۳۹۱، شرکت فعال در پژوهش و تحقیق و داشتن پانزده مقالهٔ علمی با رتبه‌های اول و دوم کشوری و استانی و همچنین داشتن سی مقاله با کسب رتبه‌های برتر بوده است. علاوه بر این موارد در جشنوارهٔ الگوهای برتر تدریس نیز رتبه‌های استانی و کشوری کسب کرده‌ام. ضمناً کسب عنوان «معلم نمونه کشوری» در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ از افتخارات دیگر اینجانب است.

برای آشـــنایی بیشتر با آداب و رســـوم خراسان جنوبی، به بخشی از لالایی‌ها، دوبیتی‌ها، موسیقی محلی و بازی‌های بومی محلی، غذاها و شیرینی‌های سنتی و نوع پوشش مردم در گذشته به اختصار اشاره می‌شود:

لالایی:

الا لالا گل آلو
الا لالا گلم باشی
الا لالا گلم بیدار

درخت سیب و زردآلو
تسلای دلم باشی
گلم هیچ‌وقت نشی بیمار

دیـــــگری

زینب وکیل
معلم علوم منطقهٔ ۱۱ تهران

اگر بخواهیم یک تعریف کلی از اخلاق بدهیم، شـــاید بتوانیم بگوییم در جایی که «دیگری» در برابر «مـــن» خودش قد علـــم می‌کند و پررنگ می‌شود به اَخلاقی شدن نزدیک شده‌ایم. چطور می‌شود که انسانی بتواند شخص دیگری را ببیند، احساسات او را بفهمد و از نیازهای او باخبر شود و پس از همه این‌ها همت بگمارد و آســـتین بالا بزند و ســـعی در رفع نیازهای او کند؟ فیلسوفان اخلاق سالیان زیاد مشـــغول جواب دادن به این قبیل پرســـش‌ها هستند اما من در سفری که به یک مدرسهٔ ۹ کلاسه در شهرستان طبس مسینا، در خراســـان جنوبی داشـــتم، یک نمونهٔ ویژه از

موسیقی محلی: موسیقی محلی خراسان جنوبی از سابقه‌ای طولانی و قدیمی برخوردار است. ویژگی موسیقی محلی در حرکات ریتمیک و نمایشی است. چوب بازی یکی از هنرهای محلی است. سازهای محلی عبارت‌اند از: دهل، سرنا (ساز)، دایره و نی که معمولاً توسط خود نوازندگان ساخته می‌شود.

ترجیح دیگری بر خود را دیدم.

در بین شاگردان کلاس طراحی دوخت دو خواهر پانزده ساله‌اند که از قضای روزگار یکی از این دو خواهر ناشنواست. پدر به خواهر دیگر، به اسم حلیمه، سفارش کرده است که در هر جا که می‌رود حواسش به خواهرش باشد و یادش باشد که هر دو باید با هم پیشرفت کنند. وارد کلاس می‌شویم، برق مدرسه چند روزی است که دچار مشکل شده و قطع است. هوای مدرسه سرد است اما آفتاب خوبی در کلاس افتاده است. دانش‌آموزان با کاپشن و کت که روی روپوش‌های خود پوشیده‌اند پشت میزهای مستطیلی بزرگ و سراسری نشسته‌اند. جلوی هرکدام از بچه‌ها یک الگوی خیاطی پر از عدد و خط قرار دارد. مدیر مدرسه ما را به دانش‌آموزان معرفی می‌کند. در گوشهٔ کلاس حلیمه با زبان اشاره خواهر خود را در جریان ورود ما قرار می‌دهد. حلیمه که به راستی نامش برازندهٔ شکیبایی اوست با بردباری تمام در همهٔ کلاس‌ها حرف معلم و شاگردان را برای خواهر خود با زبان اشاره بازگو می‌کند. خواهرش نیز در طراحی بسیار تواناست و یک قسمت از دیوار کلاس را طراحی‌های او پوشانده است. روپوش‌های امسال دانش‌آموزان مدرسه توسط شاگردان این کلاس دوخته شده است. اشتراک این روپوش‌ها در رنگ سرمه‌ای آن‌هاست. روی هر روپوش دوخت‌هایی متناسب با بدن هر دانش‌آموز به‌کار رفته است که نشان از ذوق و توجه خیاط بااستعداد دارد. یکدستی کارهای سری‌دوزی در این روپوش‌ها مشهود نیست.

این مدرسه هم دارای رشته‌های نظری و هم فنی‌وحرفه‌ای است. راهروی مدرسه پر است از آثاری که دانش‌آموزان ساخته‌اند، از جمله لباس‌های مهمانی و انواع بافتنی‌ها. هم‌چنین، اشیائی با استفاده از مواد بازیافتی، مانند پادری و... درست شده است. دانش‌آموزان به راحتی کار خود را تبلیغ می‌کنند و به فروش می‌رسانند. این را هم باید می‌گفتم که به محض ورود ما به مدرسه، یکی از دانش‌آموزان پایهٔ یازدهم رشتهٔ تجربی، همراه ما می‌شود و از تمام لحظات بازدید ما عکاسی می‌کند. با او وارد صحبت می‌شوم. درس زیست را بسیار دوست دارد و کار غده‌ها در بدن برای او جالب است. می‌گوید برای کنکور باید از الان تست بزنم، در سال گذشته مدرسه برای کل کلاس دو کتاب تست زیست خریداری کرد که به نوبت بین بچه‌ها دست به دست می‌شد. بچه‌ها حواسشان بود که کتاب را زیاد پیش خود نگه ندارند و طبق قرار گذاشته شده به مدرسه برگردانند. می‌گوید این دانش‌آموزان که اکثراً به خانواده‌های عشایری تعلق دارند و به خوبی به اشتراک گذاشتن لوازم را یاد گرفته‌اند. همه چیز را برای همه می‌خواهند و شاید کمتر خبری از خودخواهی در بین آن‌ها باشد. سپس اضافه می‌کند: امسال هنوز مدرسه نتوانسته است برای پایهٔ یازدهم کتابی تهیه کند.

در آخرین لحظات حضور ما در مدرسه سؤالی مدام گوشه ذهنم رژه می‌رود. حلیمه «دیگری» را بر خود ترجیح داد و علی‌رغم انتخابش به رشته نظری نرفت، اما مسئولیتش در برابر خودش چه می‌شود؟ حلیمه اگر به رشته دیگری می‌رفت قرار بود چه اتفاقی بیفتد؟ کمی بیشتر ریاضی بخواند؟ از رموز بدن انسان سر در بیاورد؟ یا به سمت دنیای سیاست برود؟ با خود فکر می‌کنم شاید در نهایت فرق چندانی وجود ندارد. حالا او ریاضی را به‌کار گرفته است و الگو می‌کشد. به خوبی با هم‌کلاسی‌های خود گرم می‌گیرد و با آدم‌های غریبه ارتباط برقرار می‌کند. خیال روزی را در سر می‌پرورانم که این دو خواهر با هم یک کارگاه خیاطی بزرگ در شهرستان خود زده‌اند. حلیمه مدیریت خیاطی را بر عهده دارد و خواهر طرح‌های نابی می‌کشد و آوازه خیاطی‌های آن‌ها به شهرهای مجاور می‌رسد و مجبور می‌شوند روز به روز تعداد خیاطان کارگاه را بیشتر کنند. حلیمه بردبار است و این بردباری او را بیش از هر چیز توانا کرده است.

بازی‌های بومی محلی

از بازی‌های متداول که در این منطقه طرفداران خاصی دارد و مورد توجه قرار می‌گیرد، می‌توان گُلّه بازی، تُشله (تیله) بازی، بجول بازی، چوب بازی، هفت‌سنگ، کوتش خرابه، هُش‌هُش، دستمال‌بازی و ... را نام برد.

کلاس‌های چندپایه

فرزانه نوراللهی

معمولاً کلاس‌های چندپایه در روستاهای کوچکی تشکیل می‌شود که همه اهالی آن با هم فامیل هستند. می‌دانیم که وقتی تعداد دانش‌آموز برای هر پایه به حد نصاب لازم نمی‌رسد، همهٔ دانش‌آموزان مدرسه در یک کلاس و با یک معلم به یادگیری درس‌های خود ادامه می‌دهند.

کلاس‌های چندپایه غالباً کمتر از ۱۵ نفر دانش‌آموز دارند. نمونه‌هایی که ما مشاهده کرده‌ایم به‌طور متوسط بین ۸ تا ۱۰ دانش‌آموز داشته است. بنابراین کلاس چندپایه در توصیف به مانند خانواده‌ای پرجمعیت است که پدر و مادر کودکانی قدونیم‌قد و پشت سر هم دارند و ناچارند، به لحاظ تربیتی، برای اینکه امور جاری زندگی خود را با کمترین مسئله و چالشی پیش ببرند، با دادن مسئولیت به فرزندان بزرگ‌تر و ایجاد روحیهٔ مشارکت بین فرزندان، جمعیت زیاد فرزندان خود را از یک تهدید به فرصت تبدیل کرده و از این شرایط برای تربیت سالم‌تر فرزندان خود استفاده کنند.

کلاس چندپایه می‌تواند همچون یک خانوادهٔ صمیمی پرجمعیت باشد، با فضایی آرام و پر از تجربه‌های خوب زندگی که زیست می‌کند و بارور می‌شود. با این توصیف معلم کلاس چندپایه، در درجهٔ اول به مثابهٔ مادر یا پدر دانش‌آموزان تلقی می‌شود که زندگی کردن و خوب زندگی کردن با آن‌ها را مقدم بر آموزش کتاب‌های درسی می‌داند و برای این بخش مهم، هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی می‌کند.

متأسفانه، تجاربی که ما از بازدید مدارس و کلاس‌های چندپایه در نقاط مختلف کشورمان به‌دست آورده‌ایم حاکی از آن است که معمولاً معلم‌های چندپایه برای این کار و مسئولیت خطیر، یعنی زندگی کردن با دانش‌آموزان، آموزش خاصی نمی‌بینند و از طرف بخش و مسئولی در آموزش‌وپرورش هم مورد حمایت قرار نمی‌گیرند. این خود معلمان چندپایه هستند که با تلاش، انگیزه و خلاقیت به خلق و آفرینش کلاس موفق می‌پردازند.

کلاس‌های موفق چندپایه‌ای که در نقاط مختلف کشور پهناورمان مشاهده کردیم از جنبه‌های زیر، به لحاظ معلم، مورد توجه بودند:

- پژوهش‌مدار؛ کلاس آقای هادی در روستای ایرج‌آباد کاشمر خراسان رضوی.
- تلفیق محتوا و پایه؛ کلاس خانم حیدری در هاشم آباد اصفهان
- طراحی بازی‌های متنوع برای آموزش درس‌ها؛ کلاس آقای خالدی در روستای چهل آسیاب: اشنویه آذربایجان غربی.
- مدیریت کلاس با برنامه‌ریزی و فضاسازی دقیق؛ کلاس آقای خالدی در روستای چهل آسیاب: اشنویه آذربایجان غربی.

•••

در بازدید از استان خراسان جنوبی، از یک کلاس چندپایه با مدیریت و آموزش آقای **عبدالغفار جانی**، آقای **احمد شریفی**، معلم و راهبر آموزشی، بازدید داشتیم. این کلاس ترکیبی از دانش‌آموزان عادی، دیرآموز و مسئله‌دار بود؛ و معلوم است که کار معلم را در آموزش تا چه حد دشوار می‌کرد. در مجموع، آنچه به‌عنوان پیام جدی این بازدید به‌دست می‌آید، همان پیام تکراری و قدیمی است که:

«معلمان و کلاس‌های چندپایه را دریابیم و مورد توجه ویژه قرار دهیم»

غذاها و شیرینی‌های محلی

غذاهای محلی که اغلب از مواد در دســـترس و متناسب با شرایط آب و هوایی درســـت می‌شود عبارت‌اند از: اشکنه عدس، قروت، بنه، سابری، اشکنه آلو، اشکنه گوجه، کشک زرد، آش رشته، خرما برشته و ....

کشوری در کلاس

حسن‌رضا ترابی
بیرجند

در سال‌های اولیه خدمتم که در اردوگاه افاغنه[1] به تدریس دانش‌آموزان افغان اشـــتغال داشتم در این فکر بودم که چگونه می‌توانم روش‌های نوین تدریس را کـــه در دوران تربیت‌معلم خوانده‌ام در کلاس‌های درســـم اجرا کنم. من در طول هفته‌ها و ماه‌های اولین سال‌های تحصیلی، با لهجه، زبان، آداب و رســـوم مردم افغان آشنا شدم و تجربیاتی را کســـب کرده بودم تا اینکه گذشت و از اردوگاه افاغنه به مدرســـه‌ای در یک روستا منتقل شدم. روزی که قرار بود درس «افغانســـتان» را از کتاب جغرافی پنجـــم تدریس کنم. فرصت خوبی بود تا بتوانم یکی از الگوهای نوین تدریس را با استفاده از مشـــاهدات و تجربه‌هایـــم در اردوگاه افاغنه در کلاس به اجرا در بیاورم.

در روز موعـــود لبـــاس افغانی پوشـــیدم، پرچم افغانستان را به دســـت گرفتم و همراه خود چند نمونه از دست‌ســـاخته‌های دانش‌آموزانم را، که از آن سال‌ها نگه‌داشته بودم، با خودم به کلاس بردم. البته قبلاً هم تصاویری از مردم و شهرهای کشور افغانســـتان را به دیوار کلاس نصب کرده بودم، و حالا، همزمان با ورودم به کلاس، نوار ســـرودهای افغانی را هم پخش کردم. دانش‌آموزان که غافلگیر شده بودند، مرتب کف می‌زدند و شادی می‌کردند و سرود را با نوار هم‌خوانی می‌کردند. شور و شعف در آن‌هـــا نمایان بود. بعد از آرام شـــدن کلاس و ایجاد انگیزه در آن‌ها به تدریس درس افغانستان پرداختم.

در تدریس از پازل، فیلم، کره، نقشـــه و تصاویر هم اســـتفاده کردم و با لهجهٔ افغانی برای بچه‌ها صحبت کردم. سپس جدولی را که از قبل طراحی کرده بودم و در آن اطلاعاتی را دربارهٔ افغانســـتان از دانش‌آموزان خواســـته بودم در اختیارشان قرار دادم تا تکمیـــل کنند. همچنین چنـــد نمونه از صنایع دســـتی افغانســـتان را که قبلاً تهیه کرده بودم به بچه‌ها نشـــان دادم تا با صنایع دستی این کشور همسایه آشنا شوند.

بعد از آن از یک گروه از بچه‌ها خواســـتم برای جلسهٔ بعد دربارهٔ اتفاقات اخیر افغانستان تحقیق کنند و آن را بنویســـند. از گروه بعدی خواستم با یک افغان مصاحبـــه‌ای انجام دهند و نتیجه را به کلاس بیاورند و برای هم‌کلاسی‌هایشـــان گزارش دهند. به گروه ســـوم گفتم نقشهٔ کشور افغانستان را ترسیم کنند و به کلاس بیاورند تا روی تابلوی کلاس نصـــب کنیـــم و بالاخره از گـــروه چهارم خواســـتم تا مطالب درس را در یک جدول بزرگ خلاصه کنند.

در پایان، خاطراتی را که از مدرسهٔ افغانی‌ها داشتم برای بچه‌ها تعریف کردم و از آن‌ها خواســـتم برای سلامتی کودکان افغان و نجات کامل کشورشان از چنگ بیگانگان دعا کنند و با ختم صلوات، کلاس پایـــان یافت. از آن به بعد شـــاگردانم با دیدن من می‌گفتند: آقا هیچ وقت درس کشوری که به کلاس آوردید از یادمان نمی‌رود.

پی‌نوشت‌ها

۱. اردوگاه افاغنه: نام روســـتایی بود از توابع شهرستان سربیشه در مرز افغانستان که افغان‌ها موقتاً در آنجا ساکن بودند و بعدها به کشورشان برگشتند.

پوشش و لباس

لباس و پوشـــاک مورد استفاده مردم در گذشته کلاه نمدی، مندیل، کلاه دوره‌دار، لباده، عرقچین، گردن پیچ یا لنگوته، مچ‌پیچ، گیوه، جلیقه و .... برای آقایان و چارقد، دستمال، روبند، کلوته، پیراهن، دالاق، عرقچین و ... برای خانم‌ها بود.

شوکتیه مروارید شرق

محمدرضا قاسمی

مدرسهٔ شوکتیه ۱۰۸ سال پیش (۱۲۶۹ ش) به همت امیراسماعیل خان علم، معروف به شـــوکت‌الملک، حاکم وقت منطقهٔ قائنات و با حمایت برخی علمای روشـــن ضمیر بیرجند از جمله آیةالله هادوی مجتهد برجســـته تأسیس شد. این مدرســـه مادر فرهنگ جدید در شرق کشور (خراسان و سیستان و بلوچستان) است.

از قبل تأسیس همین مدرسه بود که بیرجند، که شهر کوچکی در حاشیهٔ کویر بود، توانست قبل از حتی شهرهای بزرگ کشور در آن زمان، دست‌اندرکار تعلیم‌وتربیت فرزندان ایران‌زمین شود.

برکات این شـــجرهٔ طیبه ســـال‌های بعد نمودار شـــد. زیرا مردان بزرگ از این مدرســـه بیرون آمدند که از آن جمله دکتر غلامحسین شـــکوهی اولین وزیر آموزش‌وپرورش پس از انقلاب اسلامی و چهره ماندگار تعلیم‌وتربیت دکتر محمد حســـن گنجی پدر علم جغرافیا، دکتر غلامرضا رضوانی، اســـتاد تاریخ، دکتر کاظم معتمدنژاد، استاد علم ارتباطات، دکتر مهدی بلالی مود، استاد سم‌شناسی، دکتر علی اکبر بهرمان دندان‌پزشـــک، مرتضی حسین‌پورفرد، استاد پرستاری، دکتر اسدالله آزاد اســـتاد کتابداری، دکتر جمال رضایی زبان‌شناس و دکتر محمدحســـن راشد محصل استاد گیاه‌شناسی را می‌توان نام برد. در ســـایه این اهتمام شایســـته به دانش و فرهنگ بوده که این سرزمین، در طی تاریخ معاصر خود، همواره پرورش‌دهندهٔ نیروهای متخصص در حوزه‌های گوناگون علمی، فنی، مدیریتی، پزشـــکی، دانشگاهی، هنری و.... بوده است و فرزندان آن در عداد خوشنام‌ترین و پرکارترین نیروهای انســـانی کشـــور قرار دارند. هم‌اکنون از هر ۵ نفر جمعیت بیرجند (مرکز استان) یک نفر دانشجوست و این شهر به‌عنوان دانشـــگاهی‌ترین شهر کشور شناخته می‌شود. دانش‌آموزان خراســـان جنوبی نیز در دو سال گذشته توانسته‌اند مقام دوم کنکور سراسری را از آن خود کنند.